

Wrocław, 28.07.2025 r.

dr hab. Anna Żurek, prof. UWr
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Wrocławski

Informacje na temat dorobku naukowego Kandydatki do stopnia doktora

Pani mgr Justyna Wrona, doktorantka dr hab. Małgorzaty Pamuły-Behrens, prof. UKEN, to nie tylko autorka przedłożonej do recenzji rozprawy, ale również współautorka „Poradnika dla specjalistów pracujących z dziećmi z doświadczeniem migracji” (2022) oraz artykułu pt. *Kompetencja interkulturowa nauczycieli pracujących z dziećmi z doświadczeniem migracji* (2024). Jej zainteresowania naukowe i dydaktyczne obejmują tematykę z zakresu glottodydaktyki, edukacji międzykulturowej oraz wspierania rozwoju językowego dzieci z doświadczeniem migracji.

Przygotowana przez nią rozprawa doktorska stanowi naturalną kontynuację dotychczasowych badań. Doktorantka pogłębia w niej analizę problematyki językowego funkcjonowania dzieci z doświadczeniem migracji w polskim systemie edukacyjnym. Łączy ona refleksję teoretyczną z praktyką edukacyjną, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju badań nad nauczaniem i uczeniem się języka polskiego jako drugiego.

Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Justyny Wrony

**pt. *Diagnoza i rozwijanie kompetencji językowych w języku polskim jako drugim
u ukraińskich dzieci w wieku wczesnoszkolnym*
napisanej pod kierunkiem naukowym
dr hab. Małgorzaty-Pamuły Behrens, prof. UKEN**

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska pani mgr Justyny Wrony wpisuje się w nurt współczesnych badań z zakresu glottodydaktyki polonistycznej, podejmujących aktualne zagadnienia związane z przyswajaniem języka polskiego jako drugiego przez ukraińskie dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Praca stanowi obszerne ujęcie omawianej problematyki, liczy bowiem 386 stron, z czego 345 stron stanowi jej część zasadniczą. Na końcu znajduje się Spis tabel, Spis ilustracji, Bibliografia oraz Zdjęcia wykorzystane w rozdziale szóstym. Treść rozprawy odpowiada tematowi określonemu w jej tytule.

Zasadnicza część rozprawy obejmuje wstęp oraz siedem rozdziałów. Rozdział pierwszy (43 strony) poświęcony jest analizie zjawiska bilingwizmu. W rozdziale drugim (44 strony) przedstawiono wybrane teorie i hipotezy dotyczące przyswajania języka obcego i drugiego. Kolejna część rozprawy (44 strony) koncentruje się na prezentacji klasyfikacji błędów językowych z perspektywy glottodydaktycznej. Podstawy metodologiczne i organizacyjne badań własnych zaprezentowano w rozdziale czwartym (22 strony). Najobszerniejszy jest rozdział piąty, liczący 117 stron, w którym Doktorantka przedstawia szczegółową analizę oraz interpretację wyników badań własnych. Rozdział szósty (47 stron) zawiera autorską propozycję wsparcia językowego dla dzieci dwujęzycznych w wieku wczesnoszkolnym. Natomiast rozdział siódmy (16 stron) obejmuje dyskusję nad wynikami oraz wnioski końcowe. Struktura rozprawy jest poprawna – część teoretyczna stanowi około 40% pracy, część zaś metodologiczno-analityczna łącznie 60%, co należy uznać za proporcje adekwatne do celu i charakteru badań.

Wstęp został przygotowany starannie i spełnia wszystkie podstawowe wymogi stawiane tej części rozprawy naukowej. Autorka jasno określa kontekst badawczy, wskazując na aktualność i znaczenie podjętej problematyki w świetle współczesnych wyzwań edukacyjnych związanych z migracją. Precyzyjnie sformułowany cel pracy oraz wskazanie jej potencjalnego zastosowania praktycznego nadają rozprawie wyraźny kierunek. Na uwagę zasługuje również klarowne przedstawienie struktury pracy, które ułatwia czytelnikowi orientację w kolejnych częściach opracowania. Wstęp pełni zatem nie tylko funkcję informacyjną, ale także wprowadza w problematykę badawczą w sposób uporządkowany i komunikatywny.

Autorka wskazuje na aktualność podejmowanego tematu, osadzając go w kontekście współczesnych przemian demograficznych i edukacyjnych, związanych m.in. z migracją przymusową dzieci ukraińskich do Polski. Analizowane zagadnienie nabiera szczególnego znaczenia zarówno z perspektywy glottodydaktyki, jak i szeroko rozumianej edukacji oraz polityki językowej. W związku z rosnącą liczbą uczniów z doświadczeniem migracyjnym w polskich szkołach, szczególnie istotne staje się systematyczne diagnozowanie oraz skuteczne wspieranie ich rozwoju językowego. Trafnie zauważono przy tym niedostateczne rozpoznanie tego problemu w badaniach naukowych, które koncentrują się głównie na dorosłych migrantach, marginalizując potrzeby najmłodszych odbiorców.

Wprowadzenie do problematyki dwujęzyczności, zawarte w rozdziale pierwszym, ukazuje zagadnienie w sposób szeroki i wieloaspektowy. Autorka odwołuje się do różnych perspektyw badawczych – psycholingwistycznej, społecznej oraz edukacyjnej – choć nie zostały one wyraźnie wyodrębnione ani odpowiednio zaakcentowane w strukturze tekstu, co

mogłoby ułatwić czytelnikowi orientację w prezentowanym materiale. Pewne trudności interpretacyjne może także rodzić przeplatanie klasycznych ujęć (np. Bloomfield 1933, Haugen 1953, Mackey 1962) z nowszymi koncepcjami (np. Lipińska 2003, Miodunka 2013, Cieszyńska-Rożek 2018). Utrudnia to śledzenie ewolucji pojęcia *dwujęzyczności* oraz dostrzeżenie zmian wynikających z przyjmowanych przez poszczególnych autorów perspektyw badawczych. W niektórych fragmentach narracji można odnieść wrażenie mylnego zestawienia ze sobą stanowisk badaczy należących do różnych szkół teoretycznych – przykładowo, sformułowanie typu „Grosjean (2015) ma jednak odmienne zdanie” (s. 14) może sugerować nieuzasadnioną polemikę z przedstawicielkami polskiej glottodydaktyki, takimi jak Ewa Lipińska czy Jadwiga Cieszyńska.

Pani mgr Justyna Wrona w przemyślany sposób wprowadza czytelnika w zagadnienie funkcjonowania dwóch języków w umyśle osoby bilingwalnej, prezentując najważniejsze modele przetwarzania językowego. W podrozdziale 1.2 pojawiają się odwołania między innymi do koncepcji, takich jak model kontroli hamującej, odwrócony model hierarchiczny, model interaktywnej aktywacji dwujęzycznej, co świadczy o znajomości aktualnych kierunków badań psycholingwistycznych. Na szczególne uznanie zasługuje również odwołanie do wyników badań empirycznych ukazujących zróżnicowanie strategii przetwarzania językowego w zależności od typu dwujęzyczności (np. zrównoważonej vs. dominującej), a także w odniesieniu do osób jednojęzycznych, co wzbogaca analizę i nadaje jej szerszy kontekst poznawczy.

Istotnym elementem rozważań zawartych w rozdziale pierwszym jest prezentacja rozwoju językowego, ukazująca zasadnicze podobieństwa i różnice w nabywaniu kompetencji językowych przez dzieci jedno- i dwujęzyczne. Autorka omawia charakterystyczne zjawiska towarzyszące bilingwizmowi, takie jak przełączanie i mieszanie kodów językowych oraz transfer międzyjęzykowy. Z perspektywy przyjętego celu badawczego szczególnie cenne jest wnikliwe omówienie badań nad rozwojem systemu fonetyczno-fonologicznego, leksykalnego i morfosyntaktycznego dzieci dwujęzycznych, w odniesieniu do osób jednojęzycznych. Ta część nie tylko poszerza teoretyczne ramy rozprawy, ale przede wszystkim stanowi ważny kontekst interpretacyjny dla części analitycznej pracy.

W kolejnym rozdziale Doktorantka zwraca uwagę na zasadnicze – zwłaszcza w polskim dyskursie glottodydaktycznym – rozróżnienie pomiędzy pojęciami *język obcy* a *język drugi*. Podkreśla również różnicę między procesem naturalnej akwizycji języka a świadomym uczeniem się, w którym mogą występować charakterystyczne zjawiska, takie jak np. fosylizacja. Rozdział drugi stanowi uporządkowaną prezentację wybranych teorii dotyczących

przyswajania różnych systemów językowych, co świadczy o dobrej znajomości literatury przedmiotu i aktualnych kierunków badawczych. Autorka uwzględnia różnorodne perspektywy teoretyczne – od biologicznych i poznawczych, po społeczno-interakcyjne – co dobrze przygotowuje grunt pod dalszą część rozprawy. Wybrane treści – zwłaszcza przegląd modeli przetwarzania językowego – mogłyby zyskać na przejrzystości i przystępności, gdyby zostały uzupełnione odpowiednią warstwą graficzną, na przykład w formie diagramów, schematów lub tabel porównawczych i syntetyzujących.

Na szczególną uwagę zasługuje omówienie badań dotyczących poszczególnych podsystemów językowych – fonetyczno-fonologicznego, leksykalnego oraz morfosyntaktycznego. Takie wyodrębnienie sprzyja lepszemu uchwyceniu specyfiki nabywania języka w poszczególnych jego aspektach, zwiększa przejrzystość wywodu teoretycznego oraz stanowi podstawę dla dalszych analiz w części empirycznej dysertacji. Dodatkowym walorem rozdziału jest oparcie przeglądu literatury na badaniach prowadzonych przede wszystkim wśród dzieci dwujęzycznych posługujących się różnymi językami pierwszymi i drugimi. Nadaje to analizie szerszy kontekst i zwiększa jej wartość porównawczą.

Mimo bogactwa zaprezentowanych koncepcji poszczególne części rozdziału drugiego nie zostały domknięte syntetycznymi podsumowaniami, które porządkowałyby przedstawiony materiał i wskazywały jego znaczenie dla przyjętej perspektywy badawczej. Zamiast tego pojawiają się lakoniczne stwierdzenia w rodzaju: „Liczba etapów nauki i czynników różnie definiowanych i wartościowanych przez badawczy wskazuje, że akwizycja języka to skomplikowany proces” (s. 76), „Powyższy przegląd badań psycholingwistycznych pokazuje, że akwizycja fleksji i składni jest wynikiem kontaktu z drugim językiem i odzwierciedla te kategorie gramatyczne, z którymi się uczący się spotykają się najczęściej (co uwidacznia się szczególnie u dzieci)” (s. 90).

Pomimo licznych odniesień do badań nad przyswajaniem języka drugiego, w analizie zauważalny jest niedostatek odniesień do literatury dotyczącej języka polskiego – bądź innych języków słowiańskich – charakteryzujących się bardziej złożoną strukturą morfosyntaktyczną niż języki najczęściej przywoływane w pracy (np. angielski, niemiecki czy hiszpański). Uzupełnienie przeglądu teoretycznego o wyniki badań dotyczących języków o podobnej strukturze, takich jak np. ukraiński czy rosyjski, mogłoby znacząco wzbogacić kontekst interpretacyjny oraz zwiększyć trafność odniesień teoretycznych zastosowanych w dalszej części rozprawy. Zasadne byłoby również wskazanie, czy istnieją porównywalne badania poświęcone językowi polskiemu jako językowi obcemu, drugiemu lub odziedziczonemu. Pozwoliłoby to na bardziej precyzyjną ocenę użyteczności omawianych modeli i koncepcji w

odniesieniu do zaprezentowanych wyników badań własnych (por. Anstatt 2013; Besters-Dilger i in. 2016; Żurek 2018).

W rozdziale trzecim Autorka wprowadza czytelnika w złożoną problematykę błędów językowych, rozpoczynając od rozróżnienia pomiędzy błędem a pomyłką (*error vs. mistake*), które wywodzi się z klasycznych ujęć psycholingwistycznych i glottodydaktycznych. Takie rozgraniczenie – często pomijane lub traktowane marginalnie w analizach – stanowi nie tylko wyraz dbałości terminologicznej, lecz także warunek rzetelnej interpretacji danych empirycznych w dalszych częściach pracy. Błąd zostaje tu przedstawiony nie jako wyłącznie negatywne zjawisko językowe, lecz jako element nieodzowny w procesie nabywania języka drugiego. To nowoczesne, procesualne ujęcie wpisuje się w aktualne podejścia badawcze, które koncentrują się na mechanizmach przetwarzania językowego i dynamice rozwoju interjęzyka. Takie podejście pozwala już na etapie rozważań teoretycznych nakreślić perspektywę analizy błędów nie jako wyłącznie przejawów deficytu wymagających korekty, lecz jako cennego źródła informacji o stanie kompetencji uczącego się oraz strategicznym użyciu języka (por. Żurek 2018).

Przegląd badań lapsologicznych dotyczących osób ukraińsko- i rosyjskojęzycznych obejmuje podstawowe opracowania dostępne w tym obszarze. Mgr Justyna Wrona trafnie zauważa, że głównym źródłem danych empirycznych były prace pisemne, przede wszystkim studentów, co ogranicza reprezentatywność wyników. Zwraca również uwagę na niedostateczne zróżnicowanie zarówno pod względem stosowanych metod badawczych, jak i wieku uczestników badań, co utrudnia pełniejsze uchwycenie zjawisk zachodzących w różnych etapach rozwoju językowego. Być może jest to grupa najłatwiej dostępna pod względem organizacji badań i możliwości ich przeprowadzenia.

Choć prezentacja różnych typologii błędów jest klarowna i czytelna, brakuje w niej pogłębionej refleksji nad ich praktycznym znaczeniem. Warto byłoby rozwinąć zagadnienie funkcji błędu jako narzędzia diagnostycznego i dydaktycznego – między innymi w kontekście diagnozowania kompetencji językowych i komunikacyjnych osób bilingwalnych, planowania działań profilaktycznych (np. logopedycznych) oraz tworzenia efektywnych strategii komunikacyjnych przy znacznych deficytach językowych. Pomimo że rozdział stanowi podstawę do analizy błędów językowych w części analitycznej rozprawy, brakuje w nim jednoznacznego wskazania, które z omówionych ujęć teoretycznych bądź klasyfikacji błędów zostaną wykorzystane w badaniach własnych.

Przegląd literatury nie uwzględnia istotnych opracowań poświęconych przyswajaniu języka polskiego przez dzieci i młodzież ukraińskojęzyczną. Do szczególnie ważnych należą

prace Pawła Levchuka (2016; 2023), Klaudii Bączyk-Lesiuk (2016), Dominiki Izdebskiej-Długosz (2021), Katarzyny Stankiewicz i Anny Żurek (2022) oraz Roberta Dębskiego, Rafała Młyńskiego i Mariyi Redkvej (2022), które dostarczają cennych danych na temat trudności akwizycji, funkcjonowania językowego oraz adaptacji edukacyjnej dzieci z doświadczeniem migracyjnym. Syntetyczny przegląd badań nad polszczyzną Ukraińców mieszkających w Polsce prezentuje artykuł Anny Żurek (2023), ukazujący obszary stanowiące centrum zainteresowań badaczy w Polsce w zakresie bilingwizmu ukraińsko-polskiego (czy nawet trójjęzyczności ukraińsko-rosyjsko-polskiej) oraz wyznaczający kierunki możliwych dalszych analiz dwu- lub wielojęzyczności różnych grup ukraińskich imigrantów. W badaniach nad polszczyzną dzieci ukraińskiego pochodzenia przeważają perspektywy glottodydaktyczna, socjolingwistyczna i pedagogiczna. Głównym tematem tych analiz są trudności adaptacyjne i edukacyjne uczniów z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym, co ma szczególne znaczenie w kontekście celów niniejszej pracy.

Rozdział czwarty – poświęcony metodologicznym i organizacyjnym podstawom badań własnych – został opracowany zgodnie z wymogami pracy naukowej. Wyodrębniono w nim cele badań, opisano problemy, metody i narzędzia badawcze, scharakteryzowano grupę uczestników oraz przebieg i organizację badań. Autorka wykorzystwała specjalistyczne, wystandaryzowane narzędzia diagnostyczne: Test Rozwoju Językowego (TRJ) oraz Standaryzowane Narzędzia do Oceny Wypowiedzi (SNOW). Choć narzędzia te zostały opracowane z myślą o dzieciach jednojęzycznych, wyniki oparto na analizie danych surowych, bez uwzględnienia m.in. kryterium wieku uczestników.

Celem pracy było nie tylko poznanie poziomu kompetencji językowej ukraińskich dzieci uczących się języka polskiego jako drugiego, ale również opracowanie propozycji wsparcia metodycznego dostosowanego do ich potrzeb. Pytania badawcze są jasno sformułowane i odnoszą się do kompetencji leksykalnej, kompetencji gramatycznej, analizy błędów fleksyjnych w swobodnych wypowiedziach oraz kompetencji dyskursywnej (w zakresie rozumienia ze słuchu).

W tej części pracy zasadna byłaby prezentacja podstawowych definicji kluczowych pojęć teoretycznych, takich jak *kompetencja językowa*, *kompetencja leksykalna* oraz *kompetencja gramatyczna*, a także doprecyzowanie relacji pomiędzy kompetencją a sprawnościami czy umiejętnościami językowymi. Ze względu na ich fundamentalne znaczenie dla przyjętej metodologii badawczej oraz późniejszej interpretacji wyników, celowe byłoby jednoznaczne określenie, w jaki sposób są one rozumiane w kontekście niniejszych analiz.

Umieszczenie takich definicji – czy to w części teoretycznej czy metodologicznej – zwiększyłoby spójność terminologiczną oraz przejrzystość wywodu.

W rozdziale metodologicznym zabrakło wyjaśnienia, dlaczego zakres badań nie obejmował kompetencji fonologicznej, mimo że stanowi ona istotny komponent ogólnej kompetencji językowej, szczególnie w przypadku dzieci wielojęzycznych, u których wymowa i percepcja dźwięków językowych bywają źródłem interferencji. Ponadto warto byłoby uzasadnić, dlaczego analiza kompetencji dyskursywnej została ograniczona wyłącznie do rozumienia tekstu ze słuchu.

Zastosowanie metody wielokrotnego studium przypadku jest odpowiednie do analizy kompetencji językowych dzieci z doświadczeniem migracji w wieku wczesnoszkolnym. Autorka słusznie uzasadnia ten wybór potrzebą „badania w głąb” oraz chęcią ukazania różnorodności i złożoności procesu akwizycji językowej. W pracy dokładnie przedstawiono wiek dzieci, płeć, języki pierwsze, miejsce pochodzenia, czas ich pobytu w Polsce oraz kryteria włączenia do badania.

Rozdział piąty stanowi starannie opracowaną oraz przejrzystą i spójną część empiryczną pracy. Jego największą wartością jest pogłębiona analiza jakościowa, umożliwiająca ocenę stopnia realizacji zadań językowych oraz poziomu rozwinięcia poszczególnych kompetencji u badanych dzieci. Zaprezentowane dane pozwalają uchwycić zarówno zróżnicowanie indywidualnych wyników, jak i ogólne tendencje w zakresie przyswajania języka polskiego jako drugiego w analizowanej grupie.

Każdy przypadek został przeanalizowany według podobnego schematu: uwzględniono wprowadzenie zawierające informacje o miejscu pochodzenia dziecka, języku pierwszym, czasie pobytu w Polsce oraz wyniki diagnozy przeprowadzonej w języku ojczystym. Następnie zaprezentowano rezultaty diagnozy z wykorzystaniem narzędzi TRJ i SNOW, dokonano analizy błędów fleksyjnych w swobodnych wypowiedziach, a na końcu sformułowano krótkie wnioski. Taki układ analizy przypadków sprzyja przejrzystości prezentacji danych, umożliwia porównywanie poszczególnych dzieci oraz pozwala na identyfikację powtarzających się zjawisk w zakresie rozwijania systemu języka polskiego jako drugiego.

Przedstawione dane empiryczne są bogate i ukierunkowane na diagnozę rozwoju kompetencji leksykalnej, gramatycznej oraz dyskursywnej, co umożliwia wieloaspektową ocenę poziomu językowego badanych uczestników. Każdy przypadek został przeanalizowany według spójnego schematu: uwzględniono wprowadzenie zawierające informacje o miejscu pochodzenia dziecka, języku pierwszym, czasie pobytu w Polsce oraz wyniki diagnozy przeprowadzonej w języku ojczystym. Następnie zaprezentowano rezultaty diagnozy z

wykorzystaniem narzędzi TRJ i SNOW, dokonano analizy błędów fleksyjnych w swobodnych wypowiedziach, a na końcu sformułowano krótkie wnioski. Istotnym uzupełnieniem tej części byłoby uwzględnienie czynników pozajęzykowych, takich jak sytuacja rodzinna dziecka, intensywność kontaktu z językiem polskim poza środowiskiem szkolnym czy zakres wsparcia ze strony nauczycieli i otoczenia. Włączenie tych aspektów pozwoliłoby na pełniejsze zrozumienie warunków nabywania języka oraz czynników wpływających na rozwój kompetencji językowych badanych dzieci.

Na uznanie zasługują tabele porównawcze zaprezentowane na s. 269–270, w których Autorka zestawia zmienne: wiek dzieci, długość pobytu w Polsce oraz poziom ich kompetencji językowej (w ujęciu jakościowym i ilościowym). Szczególnie interesujące jest spostrzeżenie, że większość dzieci po około 1,5 roku pobytu w Polsce osiągała wyniki zbliżone do typowych dla rówieśników będących rodzimymi użytkownikami języka. Jest to istotny wniosek, który niesie ze sobą praktyczne implikacje dla edukacji językowej uczniów z doświadczeniem migracji. Sugeruje on, że okres intensywnego wsparcia językowego w pierwszych kilkunastu miesiącach po przyjeździe może okazać się kluczowy dla wyrównywania szans edukacyjnych tych dzieci.

Doktorantka odwołuje się w swojej analizie do opisu kompetencji językowych zaproponowanego przez Krashena i Terrell (1998), trafnie zauważając, że deklarowany w literaturze czas akwizycji nie pokrywa się z rzeczywistym tempem przyswajania języka polskiego przez badane dzieci. Zauważona rozbieżność stanowi ważną obserwację, która podkreśla konieczność prowadzenia dalszych badań uwzględniających specyfikę kontekstu migracyjnego oraz zróżnicowane uwarunkowania procesu nabywania języka drugiego. Warto jednak zauważyć, że mimo iż pytania badawcze koncentrują się na poziomach rozwoju kompetencji językowej u dzieci cudzoziemskich, mgr Justyna Wrona nie odwołuje się bezpośrednio do Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ) – ani w opisie poziomu zaawansowania badanych uczniów, ani w interpretacji wyników. Brakuje również próby orientacyjnego przyporządkowania analizowanych przypadków do poziomów biegłości językowej (np. A1, A2), co mogłoby pełnić funkcję punktu odniesienia, ułatwiającego ocenę postępów językowych oraz interpretację napotykaných trudności.

Choć analiza ma przede wszystkim charakter jakościowy, Autorka uwzględnia liczbę wystąpień poszczególnych typów błędów, co stanowi wartościowy punkt wyjścia do dalszych rozważań. Uzupełnienie tych danych o informacje statystyczne – takie jak procentowy udział każdego rodzaju błędu – pozwoliłoby lepiej zobrazować, które kategorie dominują oraz jak ich

frekwencja wypada w porównaniu z innymi typami uchybień. Taka prezentacja mogłaby dodatkowo ułatwić formułowanie bardziej uogólnionych wniosków.

Rozdział szósty zawiera konkretne rozwiązania dydaktyczne. Proponowane w nim zadania są ściśle osadzone w realnych potrzebach dzieci uczących się języka polskiego jako drugiego i adekwatnie odpowiadają na zidentyfikowane w badaniu trudności językowe. Zaproponowane formy wsparcia zostały powiązane z trzema obszarami kompetencji językowej: leksykalną, gramatyczną (fleksyjną i składniową) oraz dyskursywną (rozumienie ze słuchu), co pozwala na precyzyjne ukierunkowanie działań edukacyjnych. Taka struktura pracy umożliwia logiczne domknięcie modelu badawczego – od diagnozy, przez analizę, aż po praktyczne działania wspierające rozwój językowy w obszarach deficytowych.

Ostatni rozdział – *Dyskusja i wnioski końcowe* – podsumowuje uzyskane wyniki badań oraz odnosi je do przeanalizowanego w częściach teoretycznych stanu badań. Dzięki takiemu porównaniu możliwe jest osadzenie wyników w szerszym kontekście naukowym oraz wskazanie, na ile obserwowane zjawiska wpisują się w dotychczasowe ustalenia badaczy. Potwierdzają się między innymi wyniki wcześniejszych analiz wskazujących na opóźniony rozwój kompetencji językowych u dzieci bilingwalnych w porównaniu z ich jednojęzycznymi rówieśnikami – zarówno w zakresie kompetencji leksykalnej, gramatycznej, jak i dyskursywnej. Autorka słusznie zwraca uwagę na możliwy wpływ zastosowanego narzędzia badawczego oraz języki pierwsze badanych na uzyskane wyniki, co świadczy o krytycznym podejściu do interpretacji danych. Taka refleksyjność metodologiczna wzmacnia wiarygodność wniosków i podkreśla złożoność procesu nabywania języka polskiego jako drugiego.

Na zakończenie warto dodać, że praca została napisana staranną polszczyzną, z wykorzystaniem precyzyjnego i zrozumiałego języka akademickiego. Styl wypowiedzi jest konsekwentny, a terminologia specjalistyczna stosowana poprawnie i adekwatnie do omawianych zagadnień. Choć w tekście pojawiają się nieliczne usterki językowe, mają one charakter marginalny. Do takich należy zaliczyć m.in. niewłaściwe użycie spójnika „zaś” na początku zdania podrzędnego po przecinku, co zaburza naturalny szyk składniowy.

Zastrzeżenia budzi natomiast bibliografia, która wymaga uzupełnienia (o czym wspomniałam już wyżej) i korekty redakcyjnej. Część pozycji cytowanych w rozprawie nie została uwzględniona w wykazie literatury na końcu pracy – dotyczy to m.in. takich autorów jak Chomsky (1965), Stalmaszczyk (1995) czy Rogalski (2013). Uzupełnienie brakujących pozycji przyczyniłoby się do zwiększenia przejrzystości i kompletności opracowania.

Zalecana literatura

Anstatt T., 2013, *Polnisch als Herkunftssprache: Sprachspezifische grammatische Kategorien bei bilingualen Jugendlichen*, [w:] S. Kempgen, M. Wingender, N. Franz, M. Jakišan (red.), *Deutsche Beiträge zum 15. Internationalen Slavistenkongress in Minsk 2013*, München–Berlin–Washington/D.C., s. 25–35.

Bączyk-Lesiuk K., 2016, *Мамо, батько!! W jaki sposób przygotować się do wychowania dziecka dwujęzycznego? O bilingwizmie w środowisku polsko-ukraińskim*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Litterarum, Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia, t. 7, s. 5–18.

Besters-Dilger J., Dąbrowska A., Krajewski G., Żurek A. (red.), 2016, *Utrata i odzyskiwanie języka polskiego. Językoznawcze i glottodydaktyczne aspekty niepełnej polsko-niemieckiej dwujęzyczności*, Pruszków k. Łasku.

Dębski R., Młyński R., Redkva M., 2020, *The phonological skills of bilingual preschool children speaking Polish and Ukrainian in Poland*, „International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, <https://doi.org/10.1080/13670050.2020.1791047>, s. 1624–1640.

Dzierżawin K., 2009, *Bilingwizm polsko-ukraiński. Badania wśród ukraińskiej młodzieży uczącej się w Przemyślu*, „Kijowskie Studia Polonistyczne, t. XV, Kijów.

Izdebska-Długosz D., 2021, *Nauczanie języka polskiego jako obcego dzieci z doświadczeniem migracji w szkole podstawowej: sieci współpracy i samokształcenia*, „Język Polski w Szkole Podstawowej, 1, s. 7–22.

Levchuk P., 2016, *Polska szkoła a cudzoziemcy. Studium przypadku dziecka z Ukrainy*, [w:] *Horyzonty nauczania języka polskiego jako obcego*, A. Roter-Bourkane, A. Kwiatkowska (red.), Poznań, s. 61–69.

Levchuk P., 2023, *Uczeń z Ukrainy w małopolskiej szkole w świetle badań ankietowych. Zarys problematyki*, [w:] *Wielojęzyczność jako wyzwanie społeczne, kulturowe i edukacyjne*, A. Żurek (red.), Kraków, w tym tomie, s. 63–73.

Anna Żurek, 2018, *Strategie komunikacyjne osób dwujęzycznych. Na przykładzie polszczyzny odziedziczonej w Niemczech*, Wydawnictwo UNIVERSITAS, Kraków.

Żurek A., 2023, *Z badań nad polszczyzną Ukraińców mieszkających w Polsce. W kierunku bilingwizmu ukraińsko-polskiego*, w: *Wielojęzyczność jako wyzwanie społeczne, kulturowe i edukacyjne*, red. Anna Żurek, seria Glotto-Logo, Wydawnictwo UNIVERSITAS, Kraków, s. 39–62.

Przedłożona do recenzji rozprawa bez wątpienia wnosi istotny wkład w rozwój glottodydaktyki polonistycznej oraz badań nad edukacją językową dzieci z doświadczeniem migracji. Jest to jedna z nielicznych prac empirycznych, która koncentruje się na diagnozie

językowej dzieci ukraińskich w wieku wczesnoszkolnym, porównaniu ich kompetencji w języku pierwszym i drugim, a także na opracowaniu praktycznych rozwiązań dydaktycznych wspierających rozwój językowy uczniów na wczesnym etapie edukacji. Takie podejście nie tylko wypełnia istotną lukę badawczą, lecz także może realnie przyczynić się do wsparcia pracy nauczycieli, glottodydaktyków i logopedów. Dysertacja może stanowić punkt wyjścia do kolejnych projektów badawczych w tym obszarze, uwzględniających dodatkowo odniesienie do poziomów biegłości językowej określonych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego. Wzbogaciłoby to przyszłe analizy o wymiar porównawczy i standaryzujący, a także ułatwiło formułowanie celów dydaktycznych dostosowanych do rzeczywistych potrzeb uczniów z doświadczeniem migracji.

KONKLUZJA

W związku z powyższym pozytywnie oceniam przedstawioną do recenzji pracę i stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Justyny Wrony, napisana pod kierunkiem Pani dr hab. Małgorzaty Pamuli-Behrens, prof. UKEN, spełnia kryteria określone w art. 187, ust. 1, 2 Ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Z pełnym przekonaniem wnioskuję zatem o dopuszczenie mgr Justyny Wrony do dalszych etapów wszczętego postępowania o nadanie Jej stopnia doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo.

Wrocław, 28.07.2025